

Janusz Korczak

I. MÁTYKÓ KIRÁLY

VILÁGMEGVÁLTÁS KEZDŐ KIRÁLYOKNAK

MÓRA

Janusz Korczak

I. MATYKÓ KIRÁLY

Világmegváltás kezdő királyoknak

Janusz Korczak, születéskori neve Henryk Goldszmit (Varsó, 1878/1879. – Treblinka, 1942.) – lengyel író, orvos, filantróp és pedagógus. A Varsói Egyetemen szerzett orvosi diplomát, és néhány évnyi, gyermekkórházban végzett gyakorlat után harminc esztendőn keresztül (1912–1942) egy zsidó árvaház igazgatója volt. Tevékenykedett a *Mi Otthonunk* nevelőotthonban is, ahol lengyel árvák laktak. Gyerekeknek szóló újságot szerkesztett, és *Öreg Doktor* álnéven meséket is felolvasott számukra a rádióban. Több mint húsz könyvet írt, és körülbelül ezernégyszáz cikke jelent meg hozzávetőleg száz kiadványban. A treblinkai haláltáborban vesztette életét neveltjeivel együtt.

Az *I. Matykó királyt* közel harminc nyelvre fordították le; több film, rajzfilm és operaszöveggönyv is készült belőle.

Móra Könyvkiadó

A könyv kiadását a © POLAND Translation Program támogatta

Fordította: Mócsai-Karaba Márta

Illusztráció: Marianna Oklejak

A mű eredeti címe:

Jausz Korczak: Król Maciuś Pierwszy

Minden jog fenntartva, a kiadvány egészének vagy bármely részének a kiadó írásos engedélye nélküli sokszorosítása, másolása, egyéb engedélyköteles felhasználása – beleértve a kiadvány digitalizálását és ily módon történő többszörözését, nyilvánosságához közvetítését – szigorúan tilos.

A kiadó könyveit kedvezménnyel megrendelheti webáruházunkban:

www.mora.hu

Hungarian translation © Mócsai-Karaba Márta, 2018

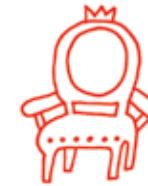
Illustrations © Marianna Oklejak, 2011

Hungarian edition © Móra Könyvkiadó, 1969, 2018

Nos, amikor ilyen kicsi voltam, mint ezen a képen, magam is meg akartam csinálni mindazt, ami ebben a könyvben le van írva. Aztán megfeledkeztem minderről, most pedig már öreg vagyok. Se időm, se erőm nincs háborúzni és emberevőkhöz utazgatni. Azért választottam ezt a fotót, mert valójában az a fontos, hogy mikor akartam király lenni, és nem az, hogy mikor írtam Matykóról. Azt hiszem, jobb, ha a királyokról, utazókról és írókról olyan fényképeket mutatnak, amelyek akkor készültek róluk, amikor még nem nőttek fel, és nem öregedtek meg, különben úgy tűnhet, hogy ők egyszeriben okosak és nagyok voltak. A gyerekek emiatt pedig azt hiszik, hogy ők sosem lehetnek miniszterek, utazók és írók, de ez nem igaz.

Felnőttek egyáltalán ne olvassák a regényemet, mert vannak benne illetlen fejezetek, amelyeket nem fognak megérteni, és csak kinevetnének. De ha mindenképpen ragaszkodnak hozzá, megpróbálhatják. Hiszen a felnőtteknek semmit nem lehet megtiltani, mert úgyse fogadnak szót – és ki utasíthatná őket rendre?

Hát, így történt...

Az orvos elmondta, mi várható, ha a király állapota rövid időn belül nem javul.

Így szólt:

– A király nagyon beteg, és ha három napon belül nem gyógyul meg, nagy baj lesz.

Mindannyian nagyon elszomorodtak. A legidősebb miniszter feltette a szemüvegét.

– Pontosán mi fog történni, ha nem gyógyul meg? – kérdezte.

Az orvos nem akarta kimondani, de mindannyian megértették, hogy a király meg fog halni.

A legidősebb miniszter elkomorodott, és összehívta tanácskozásra a többieket.

Egy nagy teremben, hosszú asztalnál, kényelmes fotelekben ültek. Mindegyikük előtt ott feküdt egy köteg papír és két ceruza: az egyik egyszerű grafitceruza, a másik piros-kék postairón. A legidősebb miniszternek még egy csengője is volt.

Az ajtót kulcsra zárták, hogy senki ne zavarhassa őket, felkapcsolták a villanyt, de senki sem szólalt meg. Végül a miniszterelnök törte meg a csendet, csilingelt a csengőjével, és így szólt:

– Arról fogunk tanácskozni, mitévők legyünk most, hogy a király beteg, és nem tudja kormányozni az országot.

– Szerintem – szólalt meg a hadügyminiszter – hívjuk ide az orvost! Mondja meg világosan, hogy meg tudja-e gyógyítani a királyt, vagy sem!

A hadügyminisztertől mindenki nagyon félt, mert mindig volt nála kard és pisztoly, ezért szót fogadtak neki.

– Jó, hívjuk be! – mondták.
Mindjárt az orvosért küldtek. De ő nem ért rá, mert éppen huszonnégy köpölyt rakott a királyra.
– Sajnos várunk kell – mondta a miniszterelnök. – Amíg várokozunk, beszéljük meg, mit teszünk, ha meghal a király.
– Én tudom – mondta az igazságügyi miniszter. – Törvényeink kimondják, hogy az uralkodó halála után legidősebb fia lép helyébe a trónon. Ezért is hívják trónörökösnek. Ha a király meghal, a trónon a legidősebb fia követi.
– De a királynak csak egyetlen fia van.
– Nem is kell több.
– Igen ám, de ez a fiú a kis Matykó. Hogy lehetne ő a király? Még írni sem tud.
– Sebaj – válaszolta az igazságügyi miniszter.
– Országunkban ugyan még nem fordult elő, de Spanyolországban, Belgiumban és máshol is volt rá példa, hogy amikor a király meghalt, csak egy kicsi fiút hagyott hátra, és ezt a kisgyereket kellett megkoronázni.
– Igen, igen – bólogatott a távirat- és postaügyi miniszter –, én magam is láttam bélyegeket ilyen kis királyok képeivel.
– Na de tisztelt uraim – szólott közbe az oktatásügyi miniszter –, az lehetetlen, hogy a király ne tudjon se írni, se számolni, hogy ne ismerje a földrajzot és a nyelvtant!
– Egyetértek – mondta a pénzügyminiszter. – Hogyan fog számadást végezni, hogyan mondja meg, mennyi új pénzt kell nyomtatni, ha nem tudja a szorzótáblát?
– Mindebben az a legrosszabb, uraim – szólalt meg újra a hadügyi miniszter –, hogy egy ilyen kis királytól senki sem félne. Hogyan boldogulna a katonákkal és tábornokokkal?
– Én azt hiszem – mondta a belügyminiszter –, hogy egy ilyen kicsi királytól nemcsak a katonák, de senki sem fog félni. Szünet nélkül sztrájkolni és lázadni fognak az emberek. Ha Matykót tesztetik királlyá, én semmiért nem kezeskedhetek.

– Hogy mi fog történni, azt nem tudom – fortyant fel dühtől vörösen az igazságügyi miniszter. – De azt tudom, hogy a törvény azt írja elő, hogy a király halála után a fia veszi át a hatalmat.
– De hát Matykó túl kicsi! – kiáltotta egybehangozóan a többi miniszter.
Biztosan szörnyű veszekedés tört volna ki, de ebben a pillanatban kinyílt az ajtó, és egy külföldi nagykövet lépett be.
Különösnek tűnhet fel, hogy bár kulcsra zárták az ajtót, a nagykövet mégis bejutott a miniszterek ülésére. Ezért elárulom, hogy amikor az orvost hívták, elfelejtették visszazárni az ajtót. Egyesek később egyenesen azt állították, hogy árulás történt, és az igazságügyi miniszter szándékosan hagyta nyitva, mert tudta, hogy a nagykövet hamarosan megérkezik.
– Jó estét! – mondta a nagykövet. – Királyom nevében érkeztem, és azt követelem, hogy I. Matykót koronázzátok királlyá! Ha ellenszegültök, háború lesz.
A miniszterelnök nagyon megijedt, de úgy tett, mintha egyáltalán nem érdekelné a dolog. Egy papírlapra kék ceruzával ezt írta: „Jó, legyen háború.” A papírt átadta a külföldi nagykövetnek, aki átvette, meghajolt, és így szólt:
– Rendben. Továbbítom válaszukat országom kormányának.
Ekkor lépett be az orvos, mire az összes miniszter egy emberként kezdte kérlelni, mentse meg a király életét, mert ha meghal, borzalmas háború lesz.
– Már minden gyógyszert, amit ismerek, beadtam neki. Meg is köpölyöztem, nem tehetek érte semmi többet. De lehet hívni más orvosokat is.
A miniszterek megfogadták a tanácsot. Összehívták a leghíresebb doktorokat, hogy a király megmentéséről értekezzenek. A palota minden autóját a városba küldték doktorokért, ők maguk pedig vacsorát rendeltek az udvari szakácstól, mert már nagyon éhesek voltak. Nem sejtették, hogy a tanácskozás ilyen hosszúra nyúlik, ezért nem ebédeltek meg otthon.

A szakács az ezüstitányérokat tette az asztalra, és a legjobb borból töltött, mert az öreg király halála után is az udvarban szeretett volna maradni.

A miniszterek addig ettek-ittak, míg egészen fel nem vidultak; az orvosok ezalatt összegyűltek a tanácsteremben.

– Úgy hiszem – mondta egy szakállas öreg doktor –, hogy a királyt meg kell műteni.

– Szerintem pedig – szólalt meg egy másik – forró borogatásra és toroköblögetésre lenne szüksége.

– És vegyen be pirulákat – indítványozta egy neves professzor.

– Egészen biztos, hogy a cseppek hatásosabbak lesznek – szolt megint egy másik.

Mindegyikük hozott magával egy-egy vaskos könyvet, hogy alátámassza a véleményét, de minden egyes könyvben mást írtak a király betegségének gyógy módjáról.

Már későre járt, a miniszterek álmosak voltak, de meg kellett várniuk, mire jutnak a tudós professzorok. Olyan nagy hangzavar támadt a királyi palotában, hogy a kis trónörökös, Matykó már kétszer is felébredt.

„Meg kell néznom, mi folyik ott” – gondolta. Felkelt, gyorsan felöltözött, és kiment a folyosóra.

Megállt az ebédlő csukott ajtaja előtt. Nem mintha hallgatózni akart volna, csak épp a palotában túl magasan voltak a kilincsek, és nem tudta egyedül kinyitni az ajtókat.

– Hej, de jó a király bora! – kurjantotta a pénzügyminiszter. – Igyunk még egyet, uraim! Ha Matykó lesz a király, úgysem lesz szüksége borra, mert gyerekek nem ihatnak alkoholt.

– És nem is szivarozhatnak! Ezért akár haza is vihetünk belőlük – harsogta a kereskedelmi miniszter.

– Ha háború lesz, barátaim, biztosra vehetjük, hogy ebből a palotából semmi sem marad, hiszen a kis Matykó nem tud minket megvédeni.

Mindenki nevetett, és így kiáltottak:

– Igyunk megmentőnk, a nagy I. Matykó király egészségére!

Matykó nem nagyon értette, miről beszélnek. Csak azt tudta, hogy édesapja nagyon beteg, és a miniszterek gyakran gyűlnek össze tanácskozni mostanában. De hogy miért nevetik ki őt, Matykót, miért nevezik királynak, és hogy miféle háborúról beszélnek, ezeket egyáltalán nem értette.

Félig álmosan, félig ijedten továbbment a folyosón, és a tanácsterem ajtajánál egy másik beszélgetésre lett figyelmes.

– Én mondom nektek, hogy a király meg fog halni. Adhattok neki cseppeket és pirulákat, semmi nem segíthet rajta.

– A fejemet adom rá, hogy a király nem él már egy hétig sem.

Matykó nem hallgatózott tovább. Végigszaladt a folyosón és még két királyi szobán. Zihálva esett be a királyi hálószobába.

Apja sápadtan feküdt az ágyában, nehezen lélegzett. Egyes-egyedül az a jóságos doktor ült mellette, aki Matykót is gyógyította, amikor megbetegedett.

– Papa, papa! – kiáltotta Matykó könnyes szemmel. – Nem akarom, hogy meghalj!

A király kinyitotta a szemét, és szomorúan nézett a fiára.

– Én sem akarok meghalni – mondta csendesen. – Bárcsak ne kellene egyedül hagynom téged e világon, kisfiam!

A doktor az ölébe vette Matykót. A király nem szólt többé.

Matykónak ekkor eszébe jutott, hogy már ült így egyszer ennél az ágnál. Akkor édesapja tartotta az ölében, az ágyban pedig édesanyja feküdt, ugyanilyen sápadt arccal és nehezen lélegezve.

„Papa meghal, ahogyan mama is meghalt – gondolta Matykó. Nagy-nagy szomorúság nehezedett mellére, mélységes düh és panasza öntötte el a miniszterek iránt, akik kinevetik őt, és mulatnak az ő szeretett apukája halálán is. – Majd megfizetek nekik ezért, ha én leszek a király.”

A király temetésén pompás gyászmenet vonult fel. Az utcai lámpákat fekete krepp-papírral tekerték körbe. Zúgott minden harang. Egy rézfúvós zenekar a gyászindulót játszotta, dübörögtek az ágyúk, meneteltek a katonák, különvonatokon virágokat hoztak a legforróbb országokból. Mindenki nagyon szomorú volt. Még az újságokban is csak arról írtak, hogy az ország egész lakossága siratja szeretett király elvesztését.

Matykó leverten gubbasztott a szobájában, mert bár örökölt egy királyságot, elvesztette az édesapját, és végképp egyedül maradt e világon.

Édesanyjára gondolt, akitől a Matykó nevet kapta. Ő volt a királyné, mégsem volt gögös. Sokat játszott vele, az ő kicsi fiával. Fakockákból várat építettek, meséket mondott neki, képeskönyveket nézegettek. Édesapjával ritkábban találkozott, mert – mint minden királynak, neki is – rengeteg fontos kötelessége volt. Egyfolytában hadi szemléket tartott, meglátogatott más királyokat, vagy meghívta őket magához. Ezenkívül általában tanácskozott vagy ülésezett.

De olykor-olykor ő is tudott időt szakítani a fiára. Kugliztak vagy a királyi palota kertjének hosszú fasorain ügettek, a király lovon, Matykó pónin.

És mi vár rá ezután? Örökké csak az az unalmas külföldi nevelő, aki mindig olyan képet vág, mintha éppen most nyelt volna le egy pohár jó erős ecetet. Meg aztán mi jó van abban: királynak lenni? Ha tényleg kitörne a háború, legalább harcolhatna. De mi dolga van egy királynak békeidőben?

Matykó szomorú volt, amikor magányosan üldögélt a szobájában, de még inkább elsomorodott, amikor a királyi kertet elkerülő

rácsok között átlesve meglátta a kis palotaszolgákat, akik vidáman játszottak az udvaron.

Hét fiú volt ott, akik általában háborúsdit játszottak. Mindig ugyanaz a nagyon vidám, csenevész gyerek vezette, gyakorlatoztatta, hívta rohamba őket. Feleknek szólították őt a többiek.

Matykó már többször oda akarta hívni őt magához, hogy legalább a rácson keresztül válthasson vele egy-két szót, de nem tudta, hogy szabad-e ezt tennie, és azt sem tudta, hogy mit mondjon neki, hogyan kezdje el a beszélgetést.

Eközben az utcákat óriási hirdetésekkel ragasztották tele arról, hogy Matykó lett a király, üdvözli az alattvalóit, és hogy a miniszterek, akik munkájában segíteni fogják, a régiek maradtak.

Minden bolt kirakata Matykóról készült fotókkal volt tele: Matykó pónilovon, Matykó matrózingben, Matykó katonai egyenruhában, Matykó, miközben hadi szemlét tart. A mozikban is Matykóról vetítettek filmeket. Minden hazai és külföldi képes újság az ő nevéből harsogott.

Meg kell hagyni, mindenki szerette Matykót. Az idősebbek sajnálták, mert ilyen fiatalon elveszítette mindkét szülőjét. A fiúk örültek, hogy akad köztük legalább egyvalaki, akire mindenkinek hallgatnia kell, még a tábornokok is tisztelegnek neki, és felnőtt katonák állnak vigyázzban előtte. A kislányoknak tetszett a kecses pónin ülő kis király. Azonban leginkább az árvák rajongtak érte.

Annak idején a királyné minden ünnepnapon nagy zsák ajándékot küldött az árvaházakba. Amikor meghalt, a király parancsára folytatták ezt a szokást. És, bár Matykó erről mit sem tudott, most az ő nevében vitték a gyerekeknek az édességeket és a játékokat. Jóval később értette meg, hogy ha van rá elkülönített pénzalap, sok jót tehet az emberekkel, akár úgy is, hogy ő maga nem is tud róla.

Körülbelül fél évvel a megkoronázása után Matykó óriási népszerűsége miatt tett szert. Azaz mindenki róla beszélt, de nem azért, mert ő volt a király, hanem mert olyasmit tett, ami tetszett az embereknek.

Elmesélem hát, hogyan is történt ez.

Matykó addig kérlelte az orvosát, hogy engedélyezze számára a rendszeres sétákat a városban, míg az beadta a derekát. Sokáig rágta a fülét, hogy legalább hetente egyszer kísérje el őt abba a kertbe, ahol a többi gyerek játszik:

– Tudom, hogy a királyi palota kertje nagyon szép, de egyedül még a legszebb helyen is magányos az ember.

Végül az orvos beleegyezett, és először a főudvarmesterhez fordult, majd a palota irányítóhivatalába látogatott azzal a kéréssel, hogy a király nevelője járjon közben a miniszterek tanácsánál annak érdekében, hogy engedélyezzenek Matykó számára kéthetenként három sétát.

Különösnek tetszhet, hogy egy egyszerű séta megszervezése ennyi bonyodalommal jár, ha egy királyról van szó. Hozzáteszem, hogy a főudvarmester csak azért egyezett bele, mert nemrég romlott halat evett, és az orvos gyógyította ki a gyomorrontásból. A palota irányítóhivatala már régóta igyekezett pénzt szerezni istálló építésére, amelyet a királyi nevelő is igénybe vehetett volna, a belügyminiszter pedig a pénzügyminiszter bosszantására adott engedélyt a sétára. A rendőrség ugyanis minden királyi séta után háromezer dukátot, az egészségügyi osztály pedig egy hordó kölnivizet és ezer aranyat kapott.

Tudniillik Matykó minden sétája előtt kétszáz munkás és száz munkásnő alaposan megtisztította a kertet. Felsőpörtek, lefestették a padokat, minden fasort kölnivízzel permeteztek be, és letörölgették a port a fákról meg a levelekről. Az orvosok nagyon ügyeltek a tisztaságra, mert a por és a kosz ártalmas az egészségre. A rendőrség pedig távol tartotta azokat a csirkefogókat, akik köveket dobálhattak, lökdösődhettek, verekedhettek és hangosan üvöltözhattak volna.

Matykó király pompásan érezte magát. Hétköznapi ruha volt rajta, így hát senki nem ismert rá. De kinek is jutott volna eszébe, hogy a király itt sétálgat egy egyszerű parkban? Matykó kétszer körbejárta az egész kertet, és szólt, hogy le akar ülni egy padra a

játszóter szélén. Azonban nem sokáig ült ott magában, mert hamarosan odament hozzá egy kislány, és megkérdezte tőle:

– Jössz játszani?

Kézen fogta Matykót, beálltak a körbe, együtt énekeltek és táncoltak. Aztán, két játék közti szünetben, ugyanez a kislány beszédbe elegyedett vele.

– Van húgod?

– Nincs.

– És mit csinál az apukád?

– Ő volt a király, de már meghalt.

A kislány bizonyára azt hitte, hogy Matykó viccel, mert kacagva így szólt:

– Ha az én apukám lenne a király, venne nekem egy plafonig érő babát.

Matykó király ezek után megtudta, hogy a kislány neve Irenka, az apukája tűzoltókapitány, és nagyon szereti a tűzoltókat, akik megengedik néha, hogy felüljön a lovukra.

Matykó szeretett volna még sokáig ott maradni, de csak négy óra, húsz perc, negyvenhárom másodpercig volt rá engedélye.

Türelmetlenül várta a legközelebbi sétát, de a kijelölt napon esett az eső, és aggódtak az egészségéért.

A következő alkalommal Matykóval baleset történt. Ugyanúgy játszott a kislányokkal, mint a múltkor, de odajött néhány fiú, és az egyik így kiáltott:

– Nézzétek, egy fiú játszik a kislányokkal! – és elkezdtek nevetni.

Matykó ekkor vette csak észre, hogy tényleg ő az egyetlen fiú a körben.

– Gyere, játssz inkább velünk! – mondta az egyik fiú. Matykó figyelmesen megnézte magának:

Ő volt az, Felek, akivel Matykó olyan régóta meg akart ismerkedni.

Ekkor Felek is alaposan szemügyre vette, és jó hangosan megállapította:

– Hogy ez mennyire hasonlít Matykó királyra!

Matykó szörnyen elszégyellte magát, mert ekkor mindenki rábámult. Gyorsan oda akart szaladni a segédtszhez, aki az álca kedvéért szintén hétköznapi ruhát viselt, azonban a sietség vagy a szégyen miatt elesett, és lehorzsolta a térdét.

A miniszterek tanácsa úgy határozott, hogy a király nem mehet többé a közparkba. Bármit megtesznek érte, amit csak akar, kivéve ezt, mert a rossz gyerekek zaklatták és kinevették, a miniszterek tanácsa pedig nem engedheti meg, hogy a király méltóságán csorba essék.

Matykó nagyon elszomorodott, és sokáig gondolt arra a két vidám délutánra, amikor a parkban játszott, aztán eszébe jutott Irenka óhaja: „Plafonig érő babát szeretne.”

Ez a kívánság nem hagyta nyugodni.

„De hisz én vagyok a király, én parancsolok. Mégis mindig nekem kell mindenkinek engedelmessé válnom. Írni és olvasni tanulok, mint a többi gyerek. Fület, nyakat és fogat kell mosnom, mint a többi gyereknek. A királyra is ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint mindenki másra. Akkor hát miért is vagyok király?”

Megmakacsolta magát, és a következő kihallgatáson nagyon hangosan megparancsolta a miniszterelnöknek, hogy vegye meg a világ legnagyobb babáját, és küldje el Irenkának.

– Őfelsége, engedje meg, hogy... – fogott bele mondókájába a miniszterelnök.

Matykó rögtön megsejtette, hogy mi következik: ez a kiállhatatlan ember sokat és érthetetlenül fog beszélni, míg végül a babából nem lesz semmi.

Eszébe jutott, hogy mit csinált az édesapja egyszer, amikor ugyanez a miniszter hasonlóképp elkezdett akadékoskodni. Dobbantott egyet a lábával, és így szólt:

– Haladéktalanul követelem!

Ezt tette hát Matykó is, dobantott, és jó hangosan így szólt:

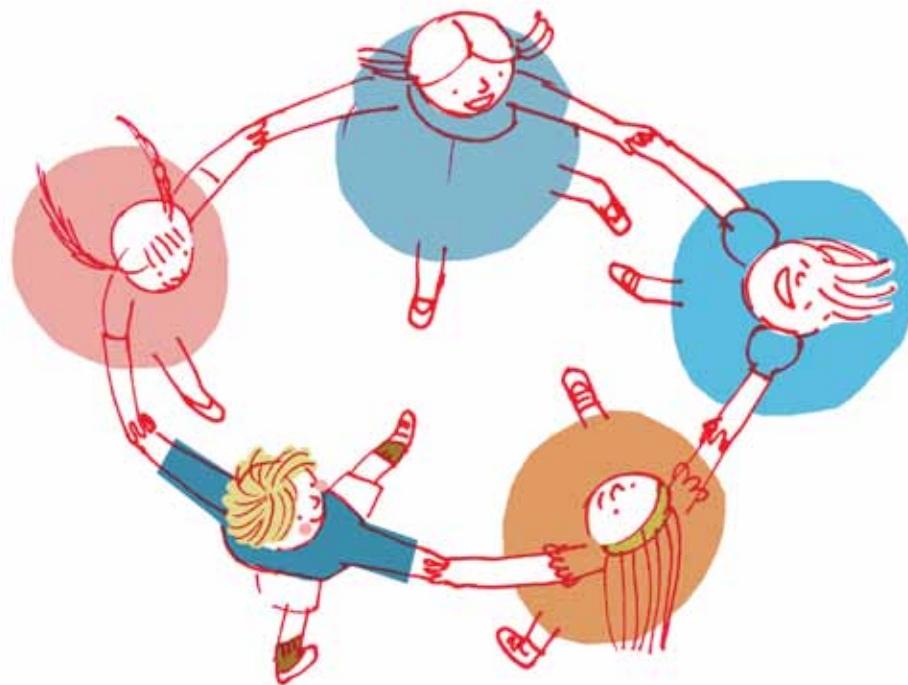
– Miniszter úr, tudd meg, hogy én ezt haladéktalanul követelem!

A miniszterelnök döbbenten pillantott Matykóra, aztán lejegyzett valamit a noteszába.

– A miniszterek tanácsa elé fogom terjeszteni felséged követelését – dörögte a bajsza alatt.

Nem tudni, mit beszéltek a miniszterek ülésén, mert zárt ajtók mögött zajlott, de végül úgy döntöttek, megveszik a babát. A kereskedelmi miniszter két napon át járta a boltokat, és nézegette a legnagyobb babákat. Akkorát azonban, amekkorát a király követelt, nem talált sehol. Ekkor a kereskedelmi miniszter összehívta az ország összes iparosát, és közülük az egyik elvállalta, hogy négy hét alatt, jó sok pénzért elkészíti a kívánt játékot. Amikor elkészült, kiállította a boltja kirakatában a következő felirattal:

Ezt a babát őfelsége, a király udvari beszállítója készítette Irenkának, a tűzoltó kapitány kislányának.

Az újságokban rögtön megjelent három fénykép: egy a tűzoltókról, amint tüzet oltanak, egy Irenkáról és egy a babáról. Azt beszéltek, hogy Matykó király nagyon szereti nézni, ahogy a tűzoltók kivonulnak, ha ég valami. Egy olvasó azt írta, hogy kész felgyújtani a saját házát, ha a drága Matykó király tényleg szereti a lángokat. A kislányok levelekkel árasztották el Matykó királyt, mindannyian ugyanolyan babát szerettek volna. Az udvari titkár azonban nem olvasta fel ezeket a leveleket Matykónak, mert a végletekig dühös miniszterelnök szigorúan megtiltotta neki.

Három napon keresztül álltak tömegével az emberek a bolt előtt, és bámulták a király ajándékát. Csak a negyedik napon, a rendőrpáncsnok utasítására tüntették el a babát, hogy a sok szájtáti ne zavarja a villamos- és autóforgalmat.

Még sokáig járt a szóbeszéd a babáról és Matykóról, aki ilyen szép ajándékot adott Irenkának.

Matykó minden reggel hét órakor kelt fel. Egyedül öltözködött, maga pucolta ki a cipőjét és vetette meg az ágát. Ezt a szokást még dédapja, a bátor Győzedelmes Pál király vezette be. A tiszta és kipehented Matykó megivott egy kis pohár csukamájolajat, és leült a reggelijéhez, amely nem tarthatott tovább tizenhat perc harmincöt másodpercnél. Ennyi ideig evett ugyanis Matykó nagyapja, a jószágos Erényes Gyula király. Ezután a hűvös trónterembe ment, és fogadta a minisztereket. Ebben a helyiségben nem volt kályha, mert Matykó király dédanyja, a bölcs Jámbor Anna gyermekkorában majdnem megfulladt a széngáztól. Szerencsés megmenekülésének emlékére feljegyezték a palota szertartáskönyvébe, hogy ötszáz éven keresztül nem lesz kályha a teremben.

Matykó a trónon ült, és vacogott a foga, miközben a miniszterek elmondták, hogy mi történik az országban. Mindez nagyon kellemetlen volt, mert szinte kizárólag csupa rossz hírt hallott.

A külügyminiszter arról beszélt, hogy ki haragszik az országukra, és ki akar velük barátkozni. Matykó alig értett valamit az egészből.

A hadügyminiszter elsorolta, hogy hány erőd omladozik, hány ágyú ment tönkre, és vált teljesen használhatatlanná, valamint azt, hogy hány katona betegedett meg.

A vasúti miniszter új mozdonyok vásárlását sürgette.

Az oktatási miniszter panaszkodott a gyerekekre, mert rosszul tanultak és folyton elkéstek az iskolából. A fiúk titokban dohányoztak, kitépték a lapokat a füzetekből, verekedtek, kavicsokat hajigáltak, és ablakokat törtek be. A lányok pedig duzzogtak és veszekedtek.

A pénzügyminiszter mindig bosszús volt, merthogy semmire nem volt pénz, és nem akar sem új ágyúkat, sem új gépeket venni, mert túl sokba kerülnek.

Ezután Matykó kiment a kertbe, ahol egy órán át szaladgálhatott és játszhatott, de egyedül nem érezte magát valami jól.

Örömmel ment vissza a palotába tanulni. Jól tanult, mert tudta, hogy tudás nélkül nehéz királynak lenni. Így hát nagyon hamar megtanulta jó hosszú kacskaringóval aláírni a nevét. Franciát és más idegen nyelveket is kellett ismernie, hogy tudjon beszélgetni a többi királlyal, amikor majd meglátogatja őket.

Még szívesebben és jobban tanult volna, ha feltehetette volna mindazokat a kérdéseket, amelyek az eszébe jutottak.

Sokáig egy olyan gyűjtőlencse készítésén törte a fejét, amellyel messziről is meg lehetne gyűjtani a puskaport. Ha feltalálna egy ilyen szerkezetet, hadat üzenne az összes királynak, és a csata előtti napon felrobbantana minden ellenséges löporraktárt. Ezzel meg is nyerné a háborút, mert csak neki lenne puskapora. Akkor egy csapásra nagy királlyá válna, annak ellenére, hogy ilyen kicsi. A tanár erre csak megrándította a vállát, savanyú képet vágott, és nem felelt neki egy árva szót sem.

Egy másik alkalommal megkérdezte, nem lehetne-e, hogy a haladóklop apák átadják eszüket a fiaiknak. Matykó édesapja, Éles Eszű István, nagyon okos volt. Matykó ugyan az ő trónján ült, és ugyanazt a koronát viselte, de mindent előlről kellett kezdenie. Ráadásul még az sem volt biztos, hogy valaha olyan eszes lesz, mint az apja. Ha viszont a korona és a trón mellé megörökölhette volna dédapja hősiességét, nagyanja jámborságát és apja egész tudását, a helyzet egészen másként festett volna...

Ez a kérdése sem talált szívélyes fogadtatásra.

Sokáig, nagyon sokáig töprengett azon, hogyan lehetne láthatatlanná tévő sapkát szerezni. Milyen jó is lenne! Csak a fejébe húzná, és észrevétlenül járna-kegne! Azt mondaná, hogy fáj a feje, ezért megengednék, hogy egész nap az ágyban feküdjön, és jól kialud-

ná magát. Aztán éjszaka felhúzná a láthatatlanná tévő sapkát, és elmenne sétálgatni a városba, nézegetné a boltok kirakatait, színházba menne.

Csak egyetlenegyszer volt színházban egy gálaelőadáson, amikor szülei még éltek. Szinte semmire sem emlékszik, mert még nagyon kicsi volt, csak azt tudja, hogy különlegesen szép volt.

Ha lenne egy láthatatlanná tévő sapkája, kimenne a parkból a palota udvarára, és megismerkedne Felekkel. Az egész palotában járhatna, elmenne a konyhába megnézni, hogyan főznek a szakácsok, az istállóba a lovakhoz, abba a sok-sok épületbe, ahova most nem szabad belépnie.

Különösnek tetszhet, hogy egy királynak ennyi mindent nem szabad. Ennek oka, hogy a királyi udvarokban nagyon szigorú etikett van. Az etikett azt jelenti, hogy a régi királyok mindig egy bizonyos módon csináltak valamit, és az új királynak sem szabad másként viselkednie, mert akkor elvesztené a becsületét, és senki sem félné tőle, és nem tisztelné őt. Ez ugyanis azt jelentené, hogy nem becsüli meg a saját apját, aki nagy király volt, vagy a nagyapját, dédapját. Ha valamit mégis másként szeretne csinálni, arról először meg kell kérdeznie a szertartásmestert, mert ő felügyeli az udvari etikettet, és tudja, mit hogyan tettek régen a királyok.

Mint már említettem, Matykó reggelije tizenhat perc, harmincöt másodpercig tartott, mert pontosan ennyi ideig evett reggelente a nagyapja, és hogy a trónteremben annak a dédnagyanjának a kívánságára nem volt kályha, aki azóta már réges-rég meghalt, és már nem lehet megkérdezni tőle, hogy most megengedné-e, hogy kályhát építsenek.

Időnként a király valamin egy hangyányit változtathat, de ezeket a módosításokat hosszú tanácskozások előzik meg, ahogy az Matykó sétéi esetében is történt. Márpedig kérni valamit, aztán hosszan várakozni, nem kellemes dolog.

Matykó rosszabb helyzetben volt, mint más királyok, mert az etikettet felnőtt uralkodókra szabták, ő pedig még gyerek volt, ezért

bizonyos dolgokat egy kicsit meg kellett változtatni. Matykónak, finom bor helyett, két kis pohár csukamájolajat kellett meginnia, amely egyáltalán nem ízlett neki. Az újságok elolvasása helyett pedig csak a képeket nézegette, mert még nem tudott valami jól olvasni.

Minden másképp lenne, ha Matykóé lenne édesapja esze és a varázserejű láthatatlanná tévő sapka. Akkor igazi király lehetne, így viszont sokszor maga sem tudta, nem lett volna-e jobb egyszerű fiúnak születni, iskolába járni, lapokat tépni ki a füzetekből és kavicsokat hajigálni.

Egy napon aztán eszébe jutott, hogy ha megtanul írni, egy darab papíron üzeni tud majd Feleknek, aki talán válaszolna neki, és akkor az olyan lenne, mintha igaziból beszélgetnének.

Ettől fogva még komolyabban vette az írni tanulást. Egész napokat töltött írással, meséket és versikéket másolt könyvekből. Ha megengedték volna, még a királyi kertbe sem járt volna ki, reggeltől estig csak írt volna. Azonban nem tehetett így, mert az udvari etikett megkövetelte, hogy a király a trónteremből egyenesen a kertbe menjen. Húsz lakáj már jó előre felkészült, hogy kinyissa a terem kertre nyíló ajtaját. Ha Matykó nem menne ki a kertbe, a húsz lakájnak nem volna semmi dolga, és nagyon unatkoznának.

Azt mondhatná valaki, hogy hiszen az ajtót kinyitni nem nagy munka. Ilyet csak az mondhat, aki nem ismeri az udvari etikettet. Ezért itt ki kell térnem arra, hogy ezeknek a lakájoknak a munkaideje öt egész órán át tartott. Reggelente hideg vízben megfürödtek, majd egy fodrász megfésülte és megborotválta őket, a ruhájukon pedig egyetlen porszem sem lehetett. Háromszáz éve, amikor Forrófejű Henrik uralkodott, az egyik lakájról egy bolha átugrott a királyi jogarra, ezért ezt a lakajt hanyagságért a hóhér lefejezte, az udvari marsall pedig épphogy megúsza a halálbüntetést. Attól fogva a felügyelő személyesen ellenőrizte a lakájok tisztaságát, akik már tizenegy óra hét perctől egy óra tizenhét percig felöltözve, megfürödve, tisztán álltak a folyosón, és várták, hogy a szertartásmester leellen-

őrizze őket. Résen kellett lenniük, mert egy be nem gombolt gombért hat év börtönbüntetést kaphattak, egy nem megfelelő frizuráért négy év kemény munkát szabtak ki, és egy nem tökéletes meghajlásért két hónap fogda járt, és kizárólag kenyéren és vizen élhettek.

Minderről már Matykó is tudott valamicskét, úgyhogy eszébe sem jutott, hogy ne menjen ki a kertbe. De ki tudja, lehet, hogy valahol a történelemben találnának egy királyt, aki egyáltalán nem járt ki a kertbe, és azt mondanák, hogy Matykó az ő szokását vigye tovább. Akkor viszont semmire sem jutna az írni tudással, hiszen nem tudná átadni a rácskerítésen a levelét Feleknek.

Matykó ügyes volt és állhatatos. Így szólt:

– Egy hónap múlva megírom az első levelet Feleknek.

A nehézségek ellenére olyan sokat írt, hogy egy hónap múlva minden segítség nélkül készen állt a Feleknek szóló levél.

Kedves Felek – írta –, már régóta figyelem, milyen vidáman játszottok az udvaron. Én is nagyon szeretnék játszani, de király vagyok, ezért nem szabad. Te nagyon tetszel nekem. Írd meg, ki vagy te, mert szeretnék veled megismerkedni. Ha az apukád katona, talán megengedi, hogy néha eljőjj a királyi kertbe.

Matykó király

Erősen vert a szíve, amikor a rácson keresztül magához hívta Feleket, és odaadta neki a papírt.

Másnap nagyon izgult, amikor ugyanezen az úton megkapta a választ.

Királyom – írta Felek –, az apukám a palotaőrség altisztje, vagyis katona, és én nagyon szeretnék bemenni a királyi kertbe. Hűséges vagyok hozzád, királyom, és kész vagyok tűzbe-vízbe menni érted, megvédeni az utolsó csepp véremig. Ha bármikor segítségre lenne szükséged, csak füttyents egyet, és én azonnal ott leszek.

Felek

Matykó betette ezt a levelet a fiók aljára, az összes könyve alá, és buzgón elkezdte tanulni a füttyülést. Óvatos volt, nem akarta elárulni magát. Ha megparancsolja, hogy engedjék be Feleket a kertbe, azonnal elkezdődnek a tanácskozások arról, hogy miért akarja beengedni, honnan tudja a nevét, és hogyan ismerkedtek meg. És mi lesz, ha kinyomozzák a választ, és nem engedik meg? Egy altiszt fia... ha legalább hadnagy lenne az apukája! Egy tiszt fiának talán megengednék, de így biztosan nem.

„Várom kell – döntötte el. – Addig is megtanulok füttyülni.”

Ám ez egyáltalán nem könnyű, ha nincs senki, aki megmutatná, hogyan kell füttyülni.

De Matykó állhatatos volt, ezért elérte, amit akart.

És füttyentett.

Csak próbaképp, mert meg akart győződni róla, hogy megy neki, de hatalmas döbbenetére egy szempillantással később már vigyázállásban állt előtte Felek, teljes életnagyságában.

– Hogyan kerültél ide?

– Átmásztam a rácson.

A királyi kertben sűrűn nőttek a málnabokrok. Közöttük bújt el Matykó király a barátjával, hogy megbeszéljék, mit tegyenek.

– Tudod, Felek, én nagyon boldogtalan király vagyok. Amióta megtanultam írni, minden papírt aláírok. Azt mondják, egy egész ország felett uralkodom, de valójában én csak azt teszem, amit parancsolnak nekem – csupa unalmas dolgot –, a jó dolgokat pedig megtiltják.

– Ki tilt és parancsol felségednek?

– A miniszterek – mondta Matykó. – Amikor még volt apukám, azt tettem, amit ő mondott.

– Hát igen, akkor te voltál a trónörökös, apukád pedig őfelsége, a király. De most...

– Éppen ez az. Most százszor rosszabb. Egész csomó miniszter van.

– Katonák vagy civilek?

– Csak egy katona van, a hadügyminiszter.

– A többiek mind civilek?

– Nem tudom, mit jelent az, hogy civil.

– A civilek azok, akik nem viselnek egyenruhát és kardot.

– Hát igen, akkor civilek.

Felek egy egész marok málnát tömött a szájába, és elgondolkodott. Aztán kicsit bizonytalanul megkérdezte:

– Vannak a királyi kertben meggyfák?

Matykó meglepődött ezen a kérdésen, de mivel maradéktalanul megbízott Felekben, elmondta, hogy vannak meggy- és körtefák, és megígérte, hogy a rácson keresztül adogat majd neki belőlük, amennyit csak akar.

– Jól van, de nem találkozhatunk gyakran, mert leleplezhetnek. Úgy teszünk majd, mintha egyáltalán nem ismernénk egymást. Levelezni fogunk. A leveleket ide a kerítésre tesszük, rakhat melléjük meggyet is. Amikor a titkos üzenet már itt lesz, felséged füttyent egyet, és én mindent elviszek.

– És amikor válaszolsz, te fogsz füttyenteni – örvendezett Matykó.
– Egy királynak nem illik füttyülni! – jelentette ki Felek hevesen.
– De kakukkolhatok. Kicsit messzebb megállok, és onnan.
– Jó – egyezett bele Matykó. – Mikor jössz újra?
Felek sokáig mérlegelt valamit magában, mire válaszolt:
– Nem jöhetnek ide engedély nélkül. Az apám altiszt, és nagyon jó a szeme. Még azt is megtiltotta, hogy a királyi kert kerítése közelébe menjek. Sokszor figyelmeztetett: „Felek, ide figyelj, eszedbe ne jusson átszökni a királyi kertbe meggyezni. Jegyezd meg: hogyha egyszer rajtakapnak, a bőrt is lenyúzom rólad, és ki nem kerülsz a kezeim közül élve.”

Matykó lelombozódott. Ez borzasztó lenne. Olyan nehezen talált egy jó barátot, és erre ezt a barátot, az ő hibájából, megnyúzással fenyegetik. Nem, túl nagy a veszély.

– Akkor hogyan mész most haza? – kérdezte nyugtalanul.
– Távolodjon el egy kicsit felséged, majd valahogy megoldom.

Matykó megfogadta a jó tanácsot, és kibújt a bokrok közül. Éppen ideje volt, mert a külföldi nevelő, aki már aggódott a király távolléte miatt, nyugtalanul pásztázta tekintetével a kertet.

Matykó és Felek ezután összehangoltan cselekedtek, habár egy kerítés választotta el őket egymástól. Matykó gyakran sóhajtozott az orvos jelenlétében, aki minden héten megmérte a súlyát és a magasságát, hogy meggyőződjön róla, megfelelő ütemben fejlődik-e a kis király, és megtudja, mikor lesz már nagy. Matykó panaszkodott a magányra, és egyszer azt is megemlítette a hadügyminiszternek, hogy nagyon szeretné kitanulni a gyakorlatozás csínját-bínját.

– Ajánlhatna nekem a miniszter úr egy altisztet, akitől tanulhatnék.

– Dicséretre méltó őfelsége igyekezete, hogy katonai ismereteket szerezzen, de miért éppen egy altisztól?

– Akár egy altiszt fia is lehetne – szolt Matykó örvendezve.

A hadügyminiszter összevonta a szemöldökét, és feljegyezte a király óhaját. Matykó felsóhajtott, előre tudta, mit fog felelni:

– Őfelsége kívánságát előterjesztem a miniszterek tanácsa következő ülésén.

Az egészből nem lesz semmi, bizonyára egy öreg tábornokot fognak neki küldeni. Ám nem így történt.

A miniszterek tanácsának következő ülésén egyetlen kérdés volt napirenden:

Egyszerre három ország is hadat üzent Matykó királynak.
Háború!

Nemhiába volt Matykó a hősies Győzedelmes Pál dédunokája: felforrt a vére. Bárcsak lenne egy olyan lencséje, amellyel távolról meg lehet gyújtani az ellenséges lőport, és egy láthatatlanná tévő sapkája!

Matykó várt estig, várt másnap délig. Nem történt semmi. A háború hírére Felek hozta el neki. A korábbi levelek kézbesítésekor csak háromszor kakukkolt, de ezúttal legalább százszor. Matykó rögtön tudta, hogy különleges üzenetet hozott. De nem gondolta volna, hogy ennyire különlegeset. Már régóta nem volt háború, mert Éles Eszű István úgy tudott együtt élni a szomszédjaival, hogy bár nem voltak nagy barátságban, de nyílt harcot ő maga soha nem kezdeményezett, más pedig nem mert neki hadat üzeni.

Világos, mint a nap: kihasználják, hogy Matykó még kicsi és tapasztalatlan. Ám Matykó annál inkább be akarta bizonyítani, hogy tévednek, és annak ellenére, hogy ilyen fiatal, meg tudja védeni a hazáját. Az üzenet Felek papírlapján így szolt:

Három ország üzent hadat felségednek. Apám mindig azt mondta, ha valaha is meghallja, hogy háború készül, örömeben leissza magát. Nagyon várom, mert találkozunk kell.

Matykó is nagyon várta. Azt hitte, hogy még aznap rendkívüli ülésre hívják, és jog szerinti királyként végre átveheti az ország irányítását. Valóban volt éjszaka valamilyen tanácskozás, azonban Matykót nem hívták meg rá.

A külföldi tanár pedig másnap szokás szerint megtartotta az óráját.

Matykó ismerte az udvari etikettet, tudta, hogy a király nem lehet szeszélyes, nem makacskodhat, és nem dühönghet. Egy ilyen pillanatban meg pláne nem akart foltot ejteni királyi becsületén és méltóságán. Mindössze a homlokát ráncolta, és összehúzta a szemöldökét. Amikor a tanítás alatt tükörbe nézett, arra gondolt, hogy majdnem úgy néz ki, mint Forrófejű Henrik.

Türelmetlenül várta a királyi meghallgatás óráját.

Amikor a szertartásmester tájékoztatta, hogy a meghallgatás elmarad, Matykó nyugodtan, de nagyon sápadtan, mégis határozottan így szólt:

– Követelem, hogy haladéktalanul hívassák a hadügyminisztert a trónterembe.

A „hadügy” szót olyan nyomatékkal ejtette ki, hogy a szertartásmester rögtön megsejtette, hogy Matykó már mindenről tud.

– A hadügyminiszter ülésen van.

– Akkor hát én is ott leszek azon az ülésen – felelte Matykó király, és a tanácssterem felé vette az irányt.

– Öfelsége, méltóztassék várni egy pillanatig! Felséges úr, méltóztassék könyörölni rajtam! Nekem nem szabad. Én felelős vagyok.

Az öreg hangosan elsírta magát.

Matykó király megsajnálta az öreget, aki valóban tudta, mit tehet meg a király, és mi az, amit nem illik megtennie. Nemezszer ültek kettesben a kandallónál hosszú estéken keresztül. Matykó szerette hallgatni a szertartásmester történeteit, amelyek az apjáról és az anyjáról, az udvari etiketről, külföldi bálokról, színházi gálaelőadásokról és olyan hadgyakorlatokról szóltak, amelyeken a király is részt vett.

Matykónak nem volt tiszta a lelkiismerete. Az altiszt fiával folytatott levelezés óriási kihágás volt. Leginkább a Feleknek kedveskedő titkos meggy- és málnaszedés nyugtalanította. Igaz, hogy a kert az övé volt, igaz, hogy nem magának szedte a gyümölcsöt, hanem

ajándékba adta, de mindezt lopva tette, és ki tudja, lehet, hogy ezzel megsértette nagy elődeinek lovagi becsületét.

Egyébként nemhiába volt a szent életű Jámbor Anna unokája. Jószívú volt, mélyen meghatották az öreg könnyei. Majdnem megint hibát követett el azzal, hogy kimutatta meghatottságát, de időben észhez tért, még jobban összeráncolta a homlokát, és kimérten így szólt:

– Tíz percet adok.

A szertartásmester elfutott, a palotában kitört a zűrzavar.

– Honnan tudta meg Matykó?! – kiáltotta dühösen a belügyminiszter.

– Mit akar csinálni az a taknyos?! – harsogta hevesen a miniszterelnök.

Az igazságügyi miniszter rendreutasította:

– Miniszterelnök úr, a törvény tiltja hivatalos üléseken az ilyenfajta beszédmodot a királyról. Magánemberként azt mondhat, amit csak akar, de a tanácskozásunk hivatalos, ezért önnek csak gondolnia szabad ilyen dolgokat, de kimondania tilos.

– Az ülést megszakítottuk – próbált védekezni ijedten a miniszterelnök.

– Ki kellett volna jelentenie, hogy megszakítja az ülést, azonban ezt elmulasztotta megtenni.

– Elnézést, elfelejtettem.

A hadügyminiszter az órájára pillantott:

– Uraim, a király tíz percet adott. Négy perc letelt. Ne veszedjünk! Katona vagyok, és teljesítenem kell a király egyértelmű parancsát.

Szegény miniszterelnöknek volt bizony félnivalója! Az asztalon ott feküdt egy papírlap, amelyen világosan ott állt kék ceruzával:

Jó, legyen háború.

Eddig könnyű volt bátornak lennie, de most az óvatlanul leírt szavakért vállalnia kellett a felelősséget. Mit mondjon, ha a király meg-

kérdi, miért írta ezt a lapra? Hiszen mindez úgy kezdődött, hogy az öreg király halála után nem akarták Matykót megválasztani.

A miniszterek mind tudtak erről, és egy kicsit még örültek is. Nem szerették a miniszterelnököt, mert túl sokat parancsolgatott, és túl nagyképű volt.

Senki nem akart semmit tanácsolni, mindenkinek csak azon járt az esze, mit tegyen, hogy a király haragja a fontos üzenet eltitkolása miatt valaki másra háruljon.

– Egy perc van hátra – szólta a hadügyminiszter, begombolkozott, megigazította a kitüntetéseit, megpödörte a bajsztát, felvette az asztalról a pisztolyát – és egy perccel később már haptákba vágva állt a király előtt.

– Szóval háború lesz? – kérdezte Matykó csendesen.

– Igenis, királyom.

Nagy kő esett le Matykó szívéről, mert – meg kell hagyni – erősen nyugtalankodva töltötte azt a tíz percet. Mi van, ha Felek csak úgy viccből írt a háborúról? Mi van, ha nem igaz?

Ez a rövid „igenis” minden kétségét eloszlatta. Háború van, mégpedig nagy háború. Nélküle akarták elintézni. Matykó pedig olyan forrásból tudta ezt meg, amelyről senki más nem tudott.

Egy órával később már hangosan kiáltozták a fiúk az utcán:

– Rendkívüli kiadás! Miniszteri válság!

Ami annyit jelent, a miniszterek összevesztek.